

Hac Günleri Değişir mi?

İrfan YÜCEL
Din İşleri Yüksek Kurulu Üyesi

Son birkaç yıldan beri bazı çevrelerde, hac ibadetinin, hâlen Hz. Peygamber (s.a.s.) tarafından edâ edilmiş olan "sınırlı günler" içinde yapılmakta olduğu, oysa Bakara Sûresi'nin "Hac bilinen aylardadır" anlamındaki 197' inci âyetine göre, bu ibadetin daha geniş bir zaman içine yayılarak yapılmasının mümkün görüldüğü, bu takdirde izdihamın önleneyeceği ve karşılaşılan zorlukların geniş ölçüde azalacağı ileri sürülmeye başlanmış, bu görüş 1-5 Kasım 1993' te gerçekleştirilen I. Dîn Şûrâ'sında da dile getirilmiştir.

1- Bilindiği üzere Kur'ân-ı Kerim'de, emredilen veya yasaklanan hususların uygulama şekliyle ilgili ayrıntı genellikle verilmemiş, bunlar Rasûlullah (s.a.s.) Efendimizin uygulaması, göstermesi ve anlatmasıyla açıklık kazanmıştır. Sözelimi Kur'ân-ı Kerim'de hac emredilmiş, "Yoluna gücü yetenlerin, Kabe'yi haccetmelerinin Allah'ın insanlar üzerinde bir hakkı olduğu" (Al-i İmran Sûresi, 97) ifâde buyurulmuştur. Ancak hac nedir, nasıl ve ne zaman yapılacaktır? Kaç defa, her yıl mı, her ay mı, yoksa tek bir defa mı yapılacaktır? Bu tür ayrıntılar Kur'ân-ı Kerim'de açıklanmamıştır. Hacı daha uzun bir süre içine yayılarak, izdihamın önlenebileceğine işâret bulunduğu ileri sürülen âyet-i kerime'de, "Hac bilinen aylardadır" buyurulmuş, fakat bilinen ayların hangi aylar olduğu bile belirtilmemiştir. Sadece hac değil, namaz, oruç, zekât gibi ibâdetler ve diğer hükümler için de durum aynıdır. Görüldüğü üzere, Rasûlullah (s.a.s.) Efendimizin açıklamaları olmadan, Kur'ân-ı Kerim'de ayrıntıları verilmemiş olan mücmel ifâdelerin anlaşılması ve uygulanması mümkün değildir. Esasen, kendisine vahyedilen Kur'ân-ı Kerim'i insanlığa tebliğ eden O olduğu gibi, açıklama yetkisi de O'na verilmiştir. Nitekim Nahl Sûresi'nin 44'üncü âyetinde:

"Kendilerine indirileni insanlara açıklaman için sana Kur'ân'ı indirdik. Umulur ki, düşünürler." buyurulmuştur. Kur'ân-ı Kerim'de, "Hz. Peygamber (s.a.s.)'e itaatin Allah'a itâat sayıldığı" (Nisa Sûresi, 80). "O, her neyin emrederse yapılması ve her neyi yasaklarsa ondan uzaklaşılması" (Haşr Sûresi, 7). "Ve kendisine muhalefetten sakınılması gerektiği" (Nûr Sûresi, 63) beyan edilmiş olması itibâriy- le -sağlıklı olarak ulaşması kaydı ile-Kur'ân-ı Kerim'in emri ile Rasûlullah (s.a.s.)'in bu açıklamaları arasında, bağlayıcılık yönünden önemli bir fark da bulunmamaktadır.®

2- Bilindiği üzere, İslam dininde oruç zekât, hac, kurban gibi ibâdetlerin vakitleri kamerî takvime göre düzenlenmiştir. Kamerî yıl yaklaşık 354 gün, Şemsî yıl ise, yaklaşık 365 gündür. Aradaki 11 günlük fark sebebiyle, kamerî aylar her yıl, şemsî yılın aylarına ve mevsimlere göre yer değiştirirler. Ramazan ayı ve hac günleri, bazan yaz, bazan bahar, bazan da kış mevsimine gelir.

İslam'dan önce Arabistan'da da kamerî takvim kullanılıyordu. Bu takvim de yılın 4 ayı (Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep) hürmetli oldukları için, bu aylarda savaşmak, kan dökmek, çapulculuk, talan ve benzeri davranışlar yasaktı.® Nitekim Tevbe Sûresi'nin 36'inci âyetinde:

“Gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısına göre Allah katında ayların sayısı on iki olup, bunlardan dördü hürmetli aylardır...” buyurulmuştur. Ancak bunlardan ilk üçü (Zilkade, Zilhicce ve Muharrem) peşpeşe geldiğinden, aralıksız üç ay çapulculuk ve talan yapmadan yaşamak, Araplara ağır geldiği için, hürmetli ayların yerlerini değiştiriyorlar, mesela Muharrem ayının hürmetini, Safer’e naklediyorlardı. Ayrıca hac günlerini Pelli bir mevsimde sâbit tutmak için, iki veya üç yılda bir, seneye bir ay ekleyerek, o yılın aylarını 13’e çıkarıyorlardı ki buna “nesî” (4) denilmektedir. Kur’an-ı Kerim’de (Tevbe Sûresi 37) müşrik Arapların bu çirkin uygulamaları ile ilgili olarak:

“(Haram ayların) yerlerini değiştirip hürmetlerini ertelemek, sâdece kâfirlikte ileri gitmektir. Bununla kâfir olanlar saptırılır. Allah’ın haram kıldığının sayısını bozmak ve O’nun haram kıldığını helâl kılmak için, onu bir yıl helâl, diğer bir yıl haram sayıyorlar. Onların bu çirkin işleri, kendilerine güzel göründü. Allah, kâfirler toplumunu hidâyete erdirmez” buyurulmuştur.

Ancak, ayların sayısını iki yılda bir 13’e çıkarılması hâlinde 24 yıl sonra; üç yılda bir 13’e çıkarılması hâlinde ise 36 yıl sonra aylar tekrar aslî yerlerine geliyordu.[®] Hz. Peygamber (s.a.) Efendimizin haccettiği hicretin 10’uncu yılında, aylar böylece aslî yerlerine gelmişti. Nitekim, Rasûlüllah (s.a.s.), Vedâ Haccı adıyla bilinen bu hac esnasında 10 Zilhicce Kurban Bayramı günü Mina’da irad buyurduğu hutbesinde:

“...Mütemadiyen dönmekte olan zaman, bugün Allah’ın gökleri ve yeri yarattığı günkü durumuna dönmüştür. Bir yıl on iki aydır. (Bundan böyle 13 ay yapılmayacaktır.) Bunlardan dördü hürmetli aylardır ki üçü arka arkaya gelen Zilkade, Zilhicce ve Muharremdir. Dördüncü Mudar’ın ayı olan Recep ise, Cumâdelâhir ile Şaban arasındadır...”^{6’}

Bilindiği üzere hac ibâdetinin yapıldığı yer olan Mekke, Hicretin 8’inci yılı Ramazan ayında fethedilmiştir. (20 Ramazan 8 H/11 Ocak 630 M.) O sene Rasûlüllah (s.a.) sadece umre yapmış (Cirâne Umresi) hac ayları girdiği halde, hac yapmadan Zilkade ayında Mekke’den ayrılıp Medine’ye dönmüştür. Hicretin 9’uncu yılı, daha önce hac farz kılındığı halde, kendisi yine haccetmemiş, aslî günleri olup olmadığına bakılmaksızın, öteden beri yapılagelmekte olan hac için, Hz. Ebû Bekir (r.a.)’i “emîru’l- hac” olarak görevlendirmiş; müslümanlar Hz. Ebû Bekir (r.a.)’in başkanlığı altında haccetmişler- dir. Hz. Peygamber (s.a.s.) Efendimiz, ancak Hicretin 10’uncu yılı, müşrik Arapların “nesî” uygulamaları sebebiyle değişmiş olan hac günleri aslî yerlerine geldikten sonra haccetmiş, böylece hac ibadetiyle ilgili çeşitli menâ- sakin nerede, ne zaman ve nasıl yapıldığını, amelî olarak göstermiş; ayrıca “Hac ibadetinizi benden öğreniniz, benim yaptığım gibi yapınız”(7) buyurarak, hacla ilgili menâsikten herbirinin yer, zaman, şekil olarak, kendisinin yaptığı gibi yapılmasını emretmiştir.

Hac, sadece Kabe’yi tavaf veya Arafat vakfesi’nden ibaret değildir. Herbiri belli yerlerde ve zamanlarda yapılması gereken ihram, umre veya kudüm tavafı, sa’y, Arafat ve Müzdelife vakfeleri, reym-i cimâr, kurban, tıraş, ifaza ve vedâ tavafı.... gibi birçok menâsiki kapsayan bir ibâdettir. Henüz hac ayları başlamadan, hacla ilgili menâsikten hiçbiri yapılamaz. Hac ayları ise. Şevval, Zilkade ve Zilhicce aylarıdır. Ancak, vakfeler ile reym-i cimâr dışındaki menâsiki, herkesin o (bütün haccedenlerin) aynı gün içinde yapmaları gerekmez; bunlar, hac ayları girdikten sonra, herkesin kendi durumuna göre, değişik zamanlarda yapılabilir. Bu itibarla vakfeleri ile reym-i cimâr dışındaki menâsik, esâsen hac ayları içine yayılmıştır. Vakfeler ile rey-

i cimâr ise, bütün haccedenler tarafından aynı günlerde edâ edilir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.) böyle yapmış, böyle göstermiş, böyle öğretmiştir. Ondört asırdan beri uygulama da böyle devam etmiş, hiçbir İslam bilgini bunun aksini söylememiştir. Şüphesiz bunun dinî, psikolojik, sosyolojik hatta ekonomik bir çok hikmet ve faydaları vardır.

Şüphesiz ilim adamları, yaptıkları inceleme ve araştırma sonuçları üzerinde düşünüp tartışacaklar ve yeni görüşler ortaya koyacaklardır. Ancak doğruluğu ve uygulama imkânı konusunda yeterli inceleme yapılmadan, akla gelen herşeyin tartışmaya açılması, bazı zihinlerde uyandıracığı tereddütlerden öte, herhangi bir yarar sağlamayacağı da açıktır.

(1) I. Din Şûrası Tebliğ ve Müzâkereleri, II, 636, 650-651, Ankara, 1995 (Diyanet İşleri Başkanlığı, Yayın No: 338)

Şûrâ'da bu görüşe karşı, "Hac, Arafat'tır" (Ebû Dâvûd, Hac, 68, Hadis No: 1949, Kahire 1371/1952; Tirmizî, Tefsî- ru'l-Kur'an, 3, Hadis No: 2975, V, 214, Kahire, 1372/1952) anlamındaki hadis-i şerifle verilmiş olan cevap, yeterli değildir. Çünkü, "Arafat" sözü, belli bir günün değil, belli bir yerin (bölgenin) adıdır. 9 Zilhicce yerine, başka bir gün burada vakfe yapılsaydı, o gün'e "yevm-i Ara- fe" denecekti.

(2) Rasûlûllah (s.a.s.)'in emir ve yasaklarına uyulması, yaşayış ve davranışlarının müslümanlar için örnek olduğu konusunda başka âyetler de vardır. Âl-i Imran, 31-32; en-Nisâ, 13-14, 59 ve 65; el-Mâide, 92; el-Ahzâb, 21 ve 36.

(3) Hürmetli aylarla ilgili olarak, tefsir kitaplarından, el-Bakara, 217; et-Tevbe, 2,5 ve 36'nci âyetlerin açıklamalarına bakılabilir.

(4) "Nesi" konusunda daha geniş bilgi için bkz. M. Hamidullah, Islâm Peygamberi, II, 88-93 ve 130-132, İstanbul,

1388/1969 Elmalılı M. Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dill, İli, 2528-2541, İstanbul, 1936; Tahir Olgun, İbâdet Tarihi, 290-291, İstanbul, 1946

(5) Kameri senenin ayları her iki yılda bir 13'e çıkarılırsa, 25 kamerî yıl (300 kamerî ay), 24 yıla sıkışmakta, bundan sonra gelen yılda aylar tekrar asli yerlerini almaktadır. Üç yılda bir 13'e çıkarılması halinde ise, 37 kamerî yıl (444 kameri ay), 36 yıla sığdırılmakta, bundan sonraki yılda aylar yine aslî yerlerine gelmektedir,

(6) Buhârî, Bed'ü'l-halk,2 (IV,74), Me- ğâzî, 77 (V, 126), Tefsîru'l-Kur'ân, 9/8 (V, 204); Edâhî, 5 (VI.235), Tevhîd, 24 (VIII, 185), İstanbul, 1315; Müslim, Kasâme, 29 Hadis No: 1679, III, 1305, Kahire, 1374/1955; Ebû Dâvûd, Menâsik, 67, Hadis No: 1948, I, 451, Kahire, 1371/1952; Müsned, V, 37, 73; İbn Hişâm, es-Sîratü'n- Nebeviyye, IV, 251, Beyrut, 1391/1971; Kâmil Mîras, Tecrid-i Sarih Tercemesi ve Şerhi X, 401, Hadis No: 1654, Ankara, 1991.

(7) Müslim, Hac, 310, Hadis No: 1297, 11,943; Ebû Dâvûd, Hac, 77, Hadis No: 1970,1, 456; Nesâî, Menâsik, 220, V. 270, Kahire, 1312; Aclûnî, Keşfü'l hata, Hadis No:1218,1, 379, Beyrut, 1351, Müsned, III, 318,337,378, 366.

